

Máchův kult

aneb Šosácké pojetí našich velikánů

V roce 1936 se k stému výročí vydání *Máje* konaly velkolepé oslavy. V Litoměřicích byl odhalen Máchův pomník, vyšlo několik sborníků, razily se pamětní medaile... Proti oficiálním oslavám se ostře vymezili českoslovenští surrealisté, kteří v redakci V. Nezvala vydali sborník *Ani labuť ani Lůna*. S nejostřejší kritikou zde vystoupil Bohuslav Brouk, jehož stať přetiskujeme.

**Bohuslav
BROUK**

Spisovatel, básník a psychoanalytik Bohuslav Brouk (1912–1978) na nedatované fotografii

Všední lidé, skroušeni pocitem méněcennosti, potřebují modly, kterým by se klaněli. Ve středověku skýtalo jim tyto modly náboženství, dnes je jimi zásobují dějiny, věda a umění. Křesťanští svatí byli nahrazeni státníky, vojevůdci, vynálezci, objeviteli, vědci, filosofovy, spisovateli, básníky, malíři, sochaři a skladateli. U nás stává se jednou takovou moderní modlou i básník Karel Hynek Mácha, a jeho dílo patrně nevyvolává žádných námitek, aby se jí nestal. Naopak, Mácha je tak význačným zjevem českého písemnictví, že žádná pocta mu prokázaná nemůže být dostatečná. Leč nezapomínejme, že pocty skládané velikánům ducha nejsou často záviděníhodné.

Každý člověk, jenž se stane objektem lidského uctívání, musí být k němu uměle přizpůsoben. Podobně jako o světcích, tak i o vynikajících lidech musí být nejdříve stvořeny legendy, jež jsou více nebo méně v příkrém rozporu se skutečností. Každý velikán lidských dějin a kultury musí být zidealisován, aby lidé, jejichž modlou se má státi, nepostřehli v některých jeho rysech vlastní své slabiny a vlastní svou tupost a mělkost. V zemích západní kultury vyvinulo se uctívání významných duchů v kultu genů, v němž slavní filosofové, umělci a pod. se stali podivínskými, tajuplnými bytostmi, zmítanými šílenými vášněmi a svatým nadšením. U nás se však kult genů, jenž je zplodinou romantického ducha, neujal. Význační lidé nebyli u nás pojímáni romanticky, nýbrž „realisticky“, a byli idealisováni v rozvázně charakterní bytosti plné vlasteneckých a altruistických citů. Proto také Mácha není u nás ctěn jako geniální básník, jenž se zasloužil o poesii, nýbrž jako národní básník, jenž se zasloužil o povznesení českého jazyka. Romantický

kult genů byl u nás nahrazen osvícenským kultem národních buditelů, kteří mají být spíše vzorem ideálních občanů než ideálními typy vědců a umělců. Zatím, co jinde kult genů jítí v lidu smysl pro krásu a hloubku, náš buditelský kult pěstuje v lidských duších vlastenecké a jiné ethické city.

Tímto vlasteneckým a mravním pojímáním našich velikánů musíme si vysvětliti i legendy o Máchovi. Jaké tendence sloužily ke zkreslení Máchy, je zřejmo již z obvyklého výkladu Máchovy účasti při nočním požáru, jenž prý byl příčinou jeho předčasněho skonu. Namísto aby v tomto případě nám byl kreslen Mácha jako básník-romantik, jenž neodolal kouzlu plamenů, neváhal běžeti skorem celou hodinu k požáru, aby se jím mohl zblízka kochati, bývá nám líčen jako obětavý měšťtín, jenž pospíchá zúčastniti se hašení vzdáleného požáru, aby pomohl zachrániti majetek svého bližního. Ovšem především byl Mácha nežádoucím způsobem zkreslen nesprávným pojetím *Máje*. Ačkoliv Máchův *Máj* čpí spíše popravěštěm a hřbitovem, než kvetoucí májovou přírodou a spíše nezkroutnou zločinnou vášní, než sentimentálním milostným roztoužením, přece se stal Mácha patronem studentských lásek, ochráncem dostaveníček naivních milenců a symbolem tělesně nenáročných snů starých panen. Konečně i turisté vidí v Máchovi svého člověka a snaží se jeho toulky a cesty vykládati naivní láskou k přírodě a zbožňováním vlasti. Jedinou útěchou může nám alespoň býti, že žádná hasičská jednota, ani Svaz katolické mládeže, jakož ani Klub československých turistů nemůže dnes doručit Máchovi diplom čestného členství. V romantickém nebo ethickém zkreslování významných lidí, jež každé kulturní uctívání vyžaduje, nemůže

žádný kritický člověk naléztí zalíbení; přece však romantické legendy o geniích jsou zajisté bližší skutečnosti než šosácké pojetí našich velikánů. Proto nejen z estetického, ale i z vědeckého stanoviska bylo by daleko přijatelnější, kdyby nám máchovské legendy zobrazovaly Máchu jako nadmyslného giganta, než jako rozněžněného počestného vlastence.

Geniální, romantickým pojetím Máchy, které by mu zajisté nejlépe vyhovovalo a prospělo, mohly být konečně z části odčiněny křivdy, které se na Máchovi páší různými formami jeho uctívání a oslavování. Lidé si sotva uvědomují stupidnost a hanebné motivy rozličných způsobů uctívání slavných lidí, ačkoliv je průzračné, že tu běží vesměs o pouhé lišácké čachry vydřiduchů, kteří se snaží týt ze slávy významných osob, podobně jako dříve kněží z oblíbenosti různých světců. Stejně jako světci, tak i slavní pozemšťané mají svá poutní místa, kde již číhají všelijací kupčičci, aby z poutníků vyzdímali pokud možno nejvíce peněz. Považme jen, kolika míst by se netkla noha ani jediného turistu, kdyby se v tom nebonom městě nemohli chlubit pamětní deskou, hlásající, že tehdy a tehdy tam žil nebo nocoval, či jen na chvíli poseděl nějaký genius. Bylo by zajímavé zvědět, kolik hostinských živností využívá takovéto pamětní desky. Zajisté bychom zjistili, že slavní lidé jsou výhodným zbožím pro podnikavé živnostníky.

Zvláště dobře můžeme hospodářský význam slavných lidí pozorovat na letošních oslavách Máchových. V novinách troují se zprávy, kudy Mácha všude cestoval, a to jen proto, aby malý český člověk vylezl ze svého zápečí a dal utržiti nějakou korunu místním hostinským. Hlavní účast na tržbě z Máchy budou mít letos ovšem Litoměřice. Tamější živnostníci očekávají jistě již s netrpělivostí, kolik jim vynesou nestvůrný pomník, který tu slavnostně Máchovi bude odhalen. Bezpochyby zanechají tam proudy návštěvníků dosti peněz za stravu a nocleh, a jejich žízeň citelně zvýší zisky litoměřického pivovaru. Konečně i místní

Jindřich Štyrský, *Hrdliččin zval ku lásce hlas, jedna z deseti koláží, kterými Štyrský spolu s Toyen vyzdobil sborník Ani labuť ani Lúna na motivy veršů Máchova Máje*

podnikaví papírníci mají příležitost obohatit se prodejem pohlednic s Máchovým úmrtním domem, hrobem a pod. Přes všechny tyto krásné vyhlídky na tučný výdělek nesehnali však Litoměřičtí mezi sebou dostatek peněz na Máchův pomník a nestyděli se žádat české umělce, aby jej svými dary pomohli zaplatit. Pokud se týká Litoměřic nesmíme rovněž zapomenouti, že většina obyvatelstva tohoto města je národností německé a že proudy českých turistů, které se tam přiženou, vydatně podpoří českou menšinu. Musíme tedy koneckonců pohlížeti na litoměřické oslavy Máchovy i jako na nacionalistický hec, obdobný sokolským výletům do německých měst našeho pohraničí, který rozhodně nepřispěje v dnešní tísnivé politické situaci k dorozumění mezi Čechy a Němci. Závěrem upozorňujeme ještě na nakladatele, kteří o překot vydávají Máchova díla v nejrůznějších úpravách, neboť i oni službou slávě básníkové poslouží svým kapsám.

Jak zřejmo, nejsou pohnutky Máchových oslav tak nezištné, abychom tyto oslavy mohli považovat za kulturní podnik a aby se o ně slušný člověk mohl zajímat. Jejich úspěch bude toliko důka-

zem větší či menší kupčičké zdatnosti českého živnostnictva.

Kupčičci a ztřeštělí nacionalisté nejsou však jedinými cizopasníky na slávě Máchově. Mácha je slibným objektem nejen pro ziskuchtivé vydřiduchy, ale i pro slavomamské osobičky, které se snaží urvatí ze slávy Máchovy trochu slávy i pro sebe. Najdou se totiž vždy různí lidé impotentního ducha, kteří nemohouce praziti vlastními schopnostmi, přidružují se nějakého velikána a kořistí z jeho slávy. V letošním roce našlo se již dosti podobných štěnic a vši, které se chytají i Máchy, ne-

Obludný kankán surrealistů

K stému výročí smrti K. H. Máchy vydali pražští surrealisté sborník „Ani labuť ani Lúna“, v redakci V. Nezvala.

K. H. Mácha je jen záminkou, aby několik příslušníků stárnoucí generace na sebe upozornilo, Nezval s Teigem v článcích plných šarlatánství předčí jarmareční vyvolávače poutového zboží. Nescházejí ani silné výrazy a zupácké nadávky, B. Brouk odhání „ty roje cizopasníků“ buržoasní společnosti.

A závěr: šarlatánství se snoubí clownskou navitou (na př. Ad. Hoffmeister v článku „Poznámka o vylhané podobě básníkové“), Štyrský v koláži (4) docílil vrcholu nevkusů a tak je nám opravdu s podivem, najde-li se ještě vážný kritik, který může o téhle makulatuře našich velkých masturbantů obsírně referovat.

—OU—

Aktivisté 1, 1936, č. 1, s. 1

boť chystané oslavy básníka *Máje* jsou opravdu jedinečnou příležitostí, aby se různé kulturně činné postavičky „proslavily“. Z těchto štěnic a vši, ssajících slávu Máchovu, je předně nutno uvést různé více nebo méně bezvýznamné spisovatele a umělce, kteří se snaží získati popularitu úvahami, románky a básničkami o Máchovi, nebo obrazy a sochami Máchovými, jakož i zhudebňováním Máchových veršů a podobně. Zvláště mnozí malíři vydávají s oblibou všelijaké stupidní portréty za imaginární zobrazení Máchy, neboť dobře vědí, že bez tohoto označení sotva kdo by jim takovéto hnusné výtvořky reprodukoval, natož odkoupil. Na štěstí běží však jen o příležitostné parasity, kteří zajisté příštím rokem na Máchu úplně zapomenou.

Jsou tu ovšem také, i když velmi poskrovnu, různí olýsalí duchové, kteří si z nadbytku času a nedostatku jiných schopností, vzali za úkol sloužiti Máchovi doživotně, a vybudovati si tak na slávě Máchově svoji kariéru. Takoví potentáři nemají nic kloudnějšího na práci, než s fetišistickým zaujetím sbíratí kdejakou nejapnou zmín-

ku a zprávu o Máchovi. Skoupili by každou židli, na níž seděl Mácha, jen kdyby se jim ji podařilo poznati a nalézt. Hrabou se neúměrně ve starých papírech, aby sehnali doklad pro každou vteřinu básníkovy života, aby zjistili kolikrát byl Mácha na tom či onom hradě nebo v jaké roli a kolikrát hrál na té či oné ochotnické scéně. Jsou hrdí, podaří-li se jim na příklad zjistiti, od koho si Mácha vypůjčil zlatku a pospíchají s takovými objevy do redakcí, které z nedostatku materiálu dopřávají jejich hnidám místa. Kdyby se tito hnidopisci spokojili pouhým vyhledáváním takovýchto hnid ze života a díla Máchova, přecházeli bychom je s úsměvem a pohrdáním, ne-li s úporností a soucitem nad jejich idiotskými zájmy. Na neštěstí osobují si však tito hnidari výhradní právo na Máchu a vystupují na jeho obranu pokaždé, když někdo chce dokázati, že Mácha nebyl žádným turistou, který slézal ze sportovních důvodů hrady, anebo člověkem, který se v lásce nezmohl na víc, než na přiváncení úzk kyticí bezu. S puritánskou úzkostlivostí třídí své hnidy a uveřejňují z nich jen ty, které

neodporují dnešnímu šosáckému pojetí Máchy. Uveřejňují, kterak Mácha rokoval za noci v parku se svou milou o české otázce, snaží se naivně vyložit každý výrok, jež Mácha k své dívce pronesl, avšak intimní šifrovaný deník, v němž Mácha zanechal důkaz, že neměl pohlaví zarostlé mechem, jako snad oni, pečlivě sřeží, aby nikdy nevyšel na veřejnost. Intimní deník Máchův nestane se patrně četbou pro širší vrstvy, avšak dnes, vzhledem k šosáckému znetvoření postavy Máchovy a k hnidářským zprávám o životě a díle tohoto básníka, je třeba, aby i tento zápisník byl vydán, neboť je nutno upozorniti lidi, že ani básník není nadčlověkem, kterému by se mohlo podařit plně sublimovat pohlavní pud.

Jestliže jsme v této stati poukázali na kupčičky a slavomamy, kořistící ze slávy Máchovy, učinili jsme tak se záměrem, aby si každý slušný člověk vytkl za povinnost oslaviti v letošním roce Máchovu památku předně tím způsobem, že pomůže odehnati roje těchto cizopasníků od geniálního zjevu Máchova. ■

Kdo nás chce ještě nutit, abychom netečně hleděli na odpuzující podívanou, na pitvorné hemžení pálených kostelníků oficiální české kultury, na tu řečnickou parádu, která se zve opovážlivě oslavami Karla Hynka Máchy!

Panstvo, v němž je nepopíratelně ztělesněno vše, co nejodpornějšího a nejzvrhlejšího zplodila velká i malá buržoasie, representanti třídy, jejíž instituce odsoudily Baudelairea, pro urážku té otrokářské řehole, která se zve morálkou, představitelé režimu, jenž nařídil konfiskaci Lautréamonta a Heineho, a s nimi úřední písaři tak zvané literární kritiky a domestikovaní spisovatelé, – všichni rodní nepřátelé myšlenky a poesie – legitimní potomci těch, kdož před stoletím pronesli nad Máchou národní klatbu, odvažují se aranžovati oslavy básníka, jehož dílo je velkolepou a neodvolatelnou negací té osvěty a toho pořádku, pod jejichž přístřeším dožívá ona infamie svůj čas.

Velmi jasně a hlasitě je nutno říci, že Mácha, cizinec v zemi, jejíž vůdcové a ideologové, klečící na stupních trůnu evropské kontrarevoluce, spojili v epoše revolučních ořesů národní obrození s nejpofouchlejší reakcí, zůstává i po sto letech, která uplynula nad hlavami akademické

Krásy a Pravdy, cizincem v prostředí, v němž doposud vládne třída, jejíž zřízení jsou nezbytně nepřátelská poesii a jejíž jedinou svobodou je svoboda zaplatit hotovými.

Buržoasie, která zapovídala před stoletím Máchovi vstup do salonu své vlastenecké idylly, nemá dnes právo přisvojovat si Máchovo dědictví, které nesmí být zneuctěno dotekem rukou dnešních potomků téhož biedermeierovského vzdělance, který zasypal Máj nejtupohlavějšími nadávkami.

Revoluční a žhnoucí jiskry Máchovy poesie se udržely pod popelem století konformismu, aby zahořely úžasným plamenem před očima revoluční avantgardy poesie a myšlenky, jejíž poměr k současné společnosti a její kultuře je také nepřátelským utkáním. Ať si oslavují úředně oprávnění spisovatelé své akademické či církevní a patriotické modly, ať řečníci buržoasie pohřbívají své mrtvé: romantická revolta Karla Hynka Máchy však nemůže být kanonisována a otupena. Poesie, vypověděná z buržoasního světa, nestane se už nikdy vlastnictvím a dekorací měšťáckého pořádku.

My, kdož zvýváme rovněž budoucí vlast, svou bodu, promítnutou do budoucí skutečnosti, jsme

presvědčeni, že v době kulturního zatmění slunce, měsíce a všech hvězd, v době, jejíž vládnoucí třída se svými literární a celou svou intelektuální a morální kocovinou by se zděsila, kdyby pochopila hluboký a pravý smysl Máchovy poesie a každé skutečné poesie, že v době a v národě, jehož morálka a soukromovlastnický nárok censurují Máchův deník, dosud nenadešel den skutečných Máchových oslav.

Oslavu Karla Hynka Máchy si nedovedeme opravdu představit jinak, než jako svrchovaný akt, jímž překrásní hrobaři nestvůrné třídy „velkých měkkých hlav“ předají zachráněné dědictví poesie do rukou svobodných lidí společnosti, v níž „poesii budou dělati všichni“.

Tento slavnostní akt vidíme jako akt pomsty!

Konstantin Biebl – Bohuslav Brouk – E. F. Burian – Adolf Hoffmeister – Jindřich Honzl – Jaroslav Ježek – Závěš Kalandra – Vincenc Makovský – Vítězslav Nezval – Laco Novomeský – Jindřich Štyrský – Karel Teige – Toyen

Ani labuť ani lůna. Sborník k stému výročí smrti Karla Hynka Máchy (ed. V. Nezval), Praha 1936, s. 82–83